

נצח ישראל

הייחוד והייעוד של עם ישראל*

ראשי פרקים

פתיחה

אמונה וביטחון מיציאת מצרים

פלא קיומו של עם ישראל

תפיסת מקום והשפעה

הקשר המיוחד בין עם ישראל לארצו

ייעוד גדול

פתיחה

כל חג שנקבע לדורות, אין מגמתו רק לזכור אירוע שהתרחש לפני אלפי שנים, אלא מפני שאירוע זה יש לו משמעות לכל הדורות, הוא בא להעביר מסרים חשובים לכל הדורות, הוא בא להזין בתוכן מיוחד שחיוני בכל הדורות.

דבר זה, שמתייחס לכל המועדים כולם, נאמר מפורשות בהקשר עם פסח.

“בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים” (פסחים קטז ע"ב).

יציאת מצרים מתייחסת אלינו ומשמעותית עבורנו.

ישנם במועדים מסרים כלליים לכל הדורות כולם. אשרי הדור שקולט מהתוכן של כל

חג מסר מיוחד שמתייחס לדורו, שבא להאיר את הבעיות של דורו ולהדריך במצוקות של דורו.

מתוך הסתכלות כזאת נתייחס הפעם לענין מיוחד שאנחנו למדים מחג הפסח, שיש לו

משמעות מיוחדת למצב הקשה והמיוחד שאנו נמצאים בו כבר כשנה וחצי, ונדמה שהוא רק הולך ומחמיר.

אמונה וביטחון מיציאת מצרים

מחג הפסח נשאב עוז ותעצומות נפש. חג הפסח הוא המעיין ממנו אנו שואבים אמונה שבוודאי נתגבר וננצח.

* שיעור שניתן בישיבה לקראת פסח ה'תשס"ב.

כך מלמד אותנו ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי (מאמר ג, אות יא):
 ואם יביאהו השטן לידי יאוש, באמרו: "התחיינה העצמות האלה" (יחזקאל לו, ג)... כמה
 שנאמר: "יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו" (שם פס' יא) – יחשוב על נס יציאת מצרים
 ועל כל מה שנאמר ב'כמה מעלות טובות למקום עלינו', ואז לא ייפלא בעיניו איך נשוב
 לקדמתנו.

השטן עלול להביאנו לידי יאוש. כדי לעמוד מולו יש להתכונן בנס יציאת מצרים, וממנו
 לשאוב ביטחון ואמונה שאין שום ספק לגבי העתיד המובטח לנו.

מה יש בו בנס יציאת מצרים, שניתן לשאוב ממנו כח כזה?
 קודם כל יש לציין את עצם יציאת מצרים. ארץ מצרים היתה בית עבדים, והיציאה ממנה
 היתה יציאה מבית עבדים. חז"ל מספרים לנו (מכילתא יתרו פרשה א), שמעולם לא יצא עבד
 לחפשי מארץ מצרים, ועם ישראל, שהיה עם שלם של עבדים – יצא משם.

יותר מזה, יציאת מצרים מאפיינת את עם ישראל לדורותיו. יציאת מצרים מבטאת את
 הייחוד היהודי. היציאה ממצרים היא יציאה מן המיצרים וההגבלות הטבעיות. בעם ישראל
 יש כח שגובר על הטבע. הטבע האמיתי של עם ישראל הוא הכח העל טבעי שלו, שהוא
 הכח הא-להי, שהמציאות הטבעית איננה עומדת בפניו. דבר זה בא לידי ביטוי בשיאה של
 יציאת מצרים – קריעת ים סוף.

"ויאמר ד' אל משה מה תצק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" – אין להם אלא ליסע,
 שאין הים עומד בפניהם (שמות יד, טו ורש"י שם).

הים הוא המעצור הטבעי שישאל סברו שאם יסעו לתוכו – יגיעו לאבדון. אבל האמת
 היא שכל העולם הטבעי איננו עומד בפני ישראל. יש בישראל כח על טבעי, א-להי, שגובר
 על הטבע.

פלא קיומו של עם ישראל

התכוננות בהיסטוריה של עם ישראל מלמדת על קיומו העל טבעי של עם ישראל. עם
 ישראל עבר במשך הדורות ימים רבים שעמדו בדרכו; גלים סוערים עמדו להטביע אותו
 והוא גבר עליהם. קיומו המופלא של עם ישראל מלמד על כח א-להי שקיים בתוכו.

חז"ל ממשילים את קיומו המופלא של עם ישראל לאדם שעומד על שפת הים ומולו ים
 סוער:

מה הים הזה, הגל שלו עולה ומתגבר כאילו מציף את העולם כולו, וכיוון שמגיע לשפת
 הים הוא משתטח לפני החול, כך האומות, כל מי שהוא מזדווג להזיק לישראל, הוא נופל
 לפניהם... (מדרש תהלים מזמור ב).

כל גל שמתרומם מכריז כביכול ואומר שאמנם קודמו לא הצליח, אבל הוא בוודאי
 יצליח, וגם הוא, כשהוא מגיע אל החוף, הוא נופל ומשתטח לפני גרגרי החול. כך מוסיפים
 ועולים גלים עכורים בזה אחר זה ומבקשים להטביע את העולם.

בצורה כזאת מציגים חז"ל את כל שונאי ישראל, ומונים אותם אחד לאחד. על הרשעים
 אומר הכתוב: "והרשעים כים נגרש" (ישעיהו נו, ב). לעומתם ישראל נמשלים לחול הים.

במשך הדורות התגלתה המציאות האדירה של נצח ישראל. ככלל יש לדעת שבטבע –
 אין נצח. בטבע – יש כליון ואבדון, גם של הפרט וגם של העמים; כך קרה גם לעמים

ששלטו על חלקי עולם גדולים, ודווקא עם ישראל, שהוא עם קטן, ושכה רבים ניסו להשמיד אותו – קיים. עם ישראל חי. חז"ל המשילו את קיומו של עם ישראל לכבשה אחת בין שבעים זאבים. זאבים אלו כלל וכלל לא היו צמחוניים, והם ניסו לאכול מן הכבשה בכל פה. אין ספק שהתופעה הזאת של נצח ישראל היא פלאי פלאים.

גם גויים עמדו משתאים מול התופעה המופלאה של נצח ישראל, נביא שניים מהם:
לפני כמאה ושלושים שנה כתב מרק טוויין:

אם להאמין לסטטיסטיקה מהווים היהודים אחוז אחד בלבד ממספר אוכלוסי העולם. (מבחינת האמת לא היו היהודים אחוז, אלא הרבה פחות מזה) זה מעלה על דעתנו מעין ערפילית של אבק כוכבים שאבד בנוגהו של שביל החלב. היה זה טבעי, איפוא, אילו לא היינו שומעים עליהם אלא לעתים רחוקות. אבל אנו שומעים עליהם, ושומעים עליהם תמיד. העם היהודי נכבד על ידי אדמות לא פחות מכל עם אחר. הוא ערך קרב מפליא בעולם הזה בכל התקופות. הוא נלחם בידיים כפותות מאחרי גבו...

המצרים, הבלים, והפרסים, קמו ומילאו את האדמה בקולות רועשים בהדר ותפארת. לאחר מכן נבלו, הפכו למשהו מעולם הדמיונות ונגזזו. אחריהם באו היוונים והרומאים, הקימו שאון גדול, וגם הם חלפו – הלכו להם. גם עמים אחרים התעוררו לפתע, הרימו את אבוקתם המאירה לתקופת מה, אבל היא כבתה עד מהרה, וכעת או שהם מצויים באור בין הערביים, או שנעלמו כלא היו. היהודי ראה את כולם, ניצח את כולם, וכעת הינו מה שהיה תמיד. אינו מגלה לא התנוונות, לא מיחושי זקנה, לא תשישות איברים ולא התמעטות כוחותיו, ואף נפשו הערה, הפעילה ובעלת היוזמה לא נתקתה. כולם בני תמותה, חוץ מהיהודי. עמי הגבורה חלפו ואינם עוד, ורק הוא, היהודי – נשאר.

טולסטוי כתב:

הבה נראה איזה יצור משונה הינו היהודי, אשר כל השליטים וכל העמים, כולם ביחד וכל אחד בנפרד, התעללו בו, הציקו לו, הכוהו ורדפו אותו. רמסו, טבחו, שרפו ותלו, למרות כל זאת הוא עדיין חי. היהודי הינו סמל הנצח. הוא זה שאלפי שנות טבח ועינויים לא הצליחו לחסלו. לא האש, לא החרב ולא האינקוויזיציה, לא הצליחו למחקו מן העולם.

היהודי הוא נצחי כמו הנצח עצמו.

אם גויים מכירים בפלא שכתופעת קיומו של עם ישראל – אנו לא נכיר בו? !
לא היתה לנו אפשרות גם לברוח מעצמנו; גם זוהי תופעה ייחודית ופלאית.

כך אומר לנו הנביא (יחזקאל כ, לב-לג):

"והעלה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות... חי אני נאם ד' א-להים, אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם..."
בפירושו לפסוקים אלה כותב האברבנאל:

ורמו בזה שאף על פי שישתדלו הם וזרעם אחריהם להיות כגוים גמורים, הנה לא יהיה כן, כי תמיד יקראו אותם משפחות הארצות 'יהודים', ובשם ישראל יכנו אותם בעל כורחם ויחשבו אותם ליהודים... וכאש שרוף ישרפו אותם... שאע"פ שהם ירצו לראות עצמם גויים, הנה בעל כרחם יהיו נחשבים ליהודים...

כך כותב האברבנאל אחרי האינקוויזיציה בספרד, ומה נאמר אנחנו אחרי השואה הנוראה. יהודים מתבוללים שכבר הסבא שלהם לא ידע כמעט שהוא יהודי. בא היטלר ימ"ש ואמר – אתם יהודים!

התורה מספרת לנו על יעקב אבינו:

”ויפרץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן...” (בראשית ל, מג).

שואלים חז”ל (בראשית רבה עג, יא; תנחומא וצא כד): ”כמה כלבים היו ליעקב אבינו?” והתשובה של ר’ לוי – שישים ריבוא כלבים.

מה בעצם רוצים חז”ל לומר? שישים ריבוא הוא המספר היסודי של עם ישראל; לכל אחד מישראל יש כלב שמירה. מה תפקיד הכלבים?

מציין הרב הרצוג זצ”ל, שתפקידם לשמור על הצאן שלא יברח מהעדר, ואם איזו כבשה מנסה לברוח – הכלב מחזיר אותה לעדר: פעמים הוא מחזיר אותה בנביחה ופעמים הוא מחזיר אותה בנשיכה.

תפיסת מקום והשפעה

נתבונן בעוד צד בייחודו המופלא של עם ישראל – מקומו של עם ישראל באנושות והשפעתו בעולם. עם ישראל בעולם הוא אפילו פחות מאחוז אחד, ואילו תפיסת המקום שלו בעולם והשפעתו הן מעבר לכל המשוער. כשליש ממקבלי פרס נובל, מאז שהוא קיים, ובכל התחומים – הם יהודים. נודע לי לאחרונה מיהודי שנפגש עם פרופסור סיני למתמטיקה וסטטיסטיקה באוניברסיטה גדולה באמריקה, שלפי החשבון שלו קיימים ארבע מאות מליון יהודים בעולם. החישוב שלו מתבסס על מספר הפרופסורים היהודים המשובצים בכל קתדרא באוניברסיטה שבה הוא מלמד. המהפכנים בתחומי המדע בדור האחרון הם יהודים: במדעי הטבע – איינשטיין, בפילוסופיה – ברגסון, בכלכלה – מרקס, ובפסיכולוגיה – פרויד.

אין ספק שתורגם לכל שפה קיימת, ונפוץ בכל פינה בעולם כמו התנ”ך, שהינו מקור המוסר למין האנושי כולו. נקודות האמת בדתות הבינלאומיות הגדולות – לקוחות מאיתנו.

הקשר המיוחד בין עם ישראל לארצו

ייחוד נוסף בולט בקשר המיוחד בינינו ובין ארצנו – גם הוא קשר על טבעי.

קודם כל ביחס להיווצרות הקשר המיוחד הזה. הרב קוק זצ”ל עומד על ההבדל שבין היווצרות הקשר של כל עם לארצו להיווצרות הקשר של עם ישראל לארץ ישראל. איך בכלל נוצרת תחושה של אהבה של עם לאדמה שעליה הוא חי? מציין הרב קוק זצ”ל, שבכל העמים דבר זה נוצר על ידי תהליך ארוך של דורות שכולל חוויות הסטוריות משותפות. לעומת זאת אצלנו, עוד לפני שדרכה כף רגלו של היהודי הראשון בארץ כבר היה קיים הקשר הזה. הדיבור הראשון של הקב”ה לאבינו הראשון היה: ”לך לך... אל הארץ אשר אראך” (בראשית יב, א). אתה קשור לשם ושם מקומך. אצלנו הקשר הוא קשר א-להי! זוהי הנחתה שמיימת.

הקשר הזה נמשך גם אלפי שנים אחרי שהוצאנו ממנה. זוהי תופעה מופלאה מיוחדת; יהודי בכל מקום נמשך כמו מגנט אל נקודה אחת בכדור הארץ – ארץ ישראל. יהודים התגעגעו לארץ ישראל וכספו אליה, שרו לה והתפללו עליה. הסיום של ליל הסדר והשיא של תפילת נעילה ביום הכיפורים – לשנה הבאה בירושלים.

אם משווים את הקשר שלנו לארצנו לגויים מהגרים, שהיא תופעה לא נדירה, למשל, גויים שהיגרו לארצה"ב מארצות אחרות – האם הם רואים עצמם קשורים לארץ מוצאם, הם וילדיהם? ! אבל יהודי בכל מקום היה קשור לארץ ישראל. והקשר הזה הוא מעבר לנפיו. ידוע אותו קונגרס ציוני שבו עלתה הצעה לקבל את אוגנדה במקום ארץ ישראל, ורבים מצירי הקונגרס התנגדו לכך בכל חוקף. מדוע, בעצם? אם היה מדובר על מקום מקלט ליהודים או עצמאות מדינית מה זה משנה איפה? ! אבל כמעמקי הלב קיימת משיכה אל ארץ ישראל דווקא.

פרופ' חיים וייצמן, מי שהיה נשיאה הראשון של מדינת ישראל, מספר בזיכרונותיו, כי הוא היה מהמתנגדים החריפים לתוכנית אוגנדה. באותם הימים היה חי במנצ'סטר שבאנגליה, ונתבקש להגיע אל בלפור כדי להסביר לו את פשר ההתנגדות הזאת. הוא הסביר לו שעוד בימים שלונדון היתה ביצה ולא חלמה להיות קיימת, ירושלים כבר היתה עיר בירתנו, וכשם שאנגלי לא יסכים להחליף את לונדון כך יהודי לא יחליף בשום פנים את ירושלים.

עד כאן לגבי הקשר של העם לארצו. אך הפלא היותר גדול הוא שהנאמנות הזאת איננה רק של עם ישראל לארצו אלא גם של הארץ לעם.

כותבת התורה בפרשת בחוקותי:

"והשמתי אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה" (ויקרא כו, לב).

פסוק זה מובא בין העונשים. והנה מביא רש"י בשם חז"ל:

זו מידה טובה לישראל, שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם שתהיה שוממה מיושביה.

מה שנראה כמבט ראשון כעונש – זו באמת ברכה עבורנו. שבזמן שאנו לא נהיה בארץ, לא יוכלו האויבים ליישב אותה, והארץ תשאר שוממה.

הרמב"ן, שחי כאלף שנים אחרי החורבן, ושעלה לארץ וראה כמו עיניו את שממותיה, קובע שאכן כך היה:

וכן מה שאמר בכאן (בפסוק לב) "ושממו עליה אויביכם", היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם (רמב"ן ויקרא כו, טז).

רבנו בחיי (שם) מתייחס גם לעתיד וכותב:

ומזה אמר שאף היושבים בה ינהגו שממה עליה שלא יבנו עליה חומה ומגדל, וכל האומות ישתדלו לבנותה ואין להם כת, ויש בזה סימן גדול לישראל, שמיום שתרבה לא קבלה אומה ולשון, ולא תקבל עד שישוכו אפרוחיה לתוכה.

אנו מכירים ציפורים שהן נאמנות לקן שלהן, אך איננו מכירים שום קן שנאמן לציפורים שלו. אבל ארץ ישראל מחכה לבניה.

ואנחנו, שחיים כשבע מאות שנה אחרי רבנו בחיי, יכולים להעיד שכך בדיוק היה. ארץ ישראל היתה מדבר עם המחלות של מדבר, ועם שוכנו לארץ כל המציאות השתנתה. אנו מכירים את הסיפור על הרופא שהגיע עם ראשוני המתישבים למקומה של פתח תקווה,

וקבע שחיים לא יכולים להתקיים שם, על בסיס המציאות – שלא ראה שם לא בעל חי, לא ציפור ולא זכוב – שום סימן של חיים.

עשר שנים לפני ייסוד פתח תקוה ביקר בארץ מרק טווין. הוא סייר בה לאורכה ולרוחבה וכתב על זה את ספרו: 'מסע התענוגות לארץ הקודש'. בעמודים שלמים של ספרו ישנם תיאורים של שממה על טבעית. נביא משם כמה משפטים:

ארץ שממה, שאדמתה עשירה למדי, אלא שכולה עולה שמיר ושית... יש כאן עזובה שאפילו הדמיון אינו יכול להעניק לה תפארת חיים ומעש... ארץ ישראל יושבת בשק ואפר. מרחף עליה כישופה של קללה שרדפה את שדותיה... ארץ ישראל שוממה וחשוכת תמדה. ארץ ישראל שוב איננה שייכת לעולם המעשה...

ייעוד גדול

שלשה צדדים אלה, של ייחוד מופלא, על טבעי: עצם קיומנו הפיזי והרוחני, תפיסת מקומנו והשפעתנו באנושות, והקשר הייחודי בינינו ובין ארצנו – צריכים לפקוח את עינינו שקיומנו איננו מקרי, אלא קשור לייעוד הגדול שמוטל עלינו – להאיר באור ד' לכל באי עולם, להביא את הטוב האמיתי, האושר האמיתי והשלום האמיתי לכל האנושות כולה, כשתגשם נבואת ישעיהו (ב, ד): "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".

לשם כך נוצרנו, לשם כך קיים אותנו הקב"ה אלפי שנים, לשם כך חזרנו לארצנו, לשם כך קמה מדינתנו.

שובנו לארץ, היאחזותנו בה, ובנייננו אותה בחומר וברוח – מהווים מפתח לשלום האמיתי, לטוב האמיתי ולאורש האמיתי לכל העמים.

כל האנושות באמת משוועת לטוב זה.

לעומת כל התכניות שעולות על הפרק מדי פעם כדי לפתור את בעיותינו – קיימת התכנית הא-לוהית שהתגלתה בדורנו.

"רכות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום" (משלי יט, כא).

"כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד" (תהילים לג, ט).

"כי בחר ד' בציון, אזה למושב לו" (שם קלב, ג).

"כי יעקב בחר לו י-ה, ישראל לסגלתו" (שם קלה, ד).

"כי לא יטש ד' עמו ונחלתו לא יעזב" (שם צד, יד).

גם במצב שזועקים "ד' הושיעה!" זה מתוך ביטחון מלא – "כי לא יטש ד' עמו ונחלתו לא יעזב". זה ודאי שאין ודאי ממנו.

את האמת הזאת צריך להפנים, להזדהות איתה, לחיות אותה, ולסייע להנחיל אותה לעם ישראל כולו.

צריכים לסייע לעם ישראל לשוב אל עצמו, אל מהותו ואל שורשיו, ומתוך כך לדעת ולהכיר שהארץ הזאת שלנו היא, שהצדק איתנו ושהעתיד מובטח לנו. זוהי באמת טובת כל האנושות.

ככל שעם ישראל יכיר יותר ויותר בייחודו, ויזדהה עם מהותו האמיתית ועם יעודו, לא תהיה שום בעיה להתגבר על אויבינו, לנצח אותם לחלוטין, ולהתקדם לקראת הגשמת ייעודנו הגדול כשמציון יוצאת תורה ודבר ד' מירושלים – לכל אפסי ארץ.